

BIOSYNTENZA WITAMIN I ENZYMÓW

J. JANICKI, E. SOBKOWSKA

Katedra Technologii Rolnej Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu

Jedną z poważnych dziedzin praktycznego zastosowania biochemii, a równocześnie wyrazem nowoczesności w produkcji, jest biosynteza witamin i enzymów na skalę przemysłową. W krajach o wysokiej technice biosynteza mikrobiologiczna stała się wielką gałęzią przemysłu fermentacyjnego i farmaceutycznego. W Polsce przed biochemikami stoi jeszcze ciągle zadanie adaptacji i opracowania laboratoryjnego wielu dziedzin biosyntezy.

W Katedrze Technologii Rolnej prace nad biosyntezą witamin i enzymów prowadzone są już przeszło 10 lat i obejmują z zakresu witamin:

witaminy z grupy B₁₂
beta-karoten
witaminę B₂

z zakresu enzymów:

enzymy amylolityczne
enzymy proteolityczne
celulazy
glikooksydazę.

Biosynteza witamin z grupy B₁₂

W 1952 roku w Katedrze naszej zapoczątkowano prowadzone do dzisiaj badania nad witaminą B₁₂. Już w pierwszym roku badań uzyskaliśmy po raz pierwszy w Polsce krystaliczny, aktywny preparat witaminy B₁₂ z hodowli promieniowców z rodzaju *Streptomyces* (7). Przebadano w tym czasie zdolność biosyntezy witamin B₁₂ pięćdziesięciu szczepów promieniowców izolowanych w naszym laboratorium z różnych gleb. Czterdzieści trzy szczepy wykazywały zdolność wytwarzania witaminy B₁₂, 22 odznaczało się stosunkowo dużą wydajnością (0,8—1,0 µg/ml) (10).

Zliofilizowanych szczepów używaliśmy następnie do dalszych badań nad udoskonaleniem metod oznaczania (spektrofotometrycznie i mikrobiologicznie z *Euglena gracilis*) witaminy B₁₂ w hodowlach drobnoustrojów (8, 9).

Wkrótce po badaniach Lewtona i Hargrove (16) nad zdolnością biosyntezy witamin z grupy B₁₂ przez bakterie kwasu propionowego stwierdziliśmy na jednym gatunku tych bakterii (*Propionibacterium shermanii*) że wytwarza on obok nieznacznych ilości witaminy B₁₂, inny czynnik nazwany przez nas witaminą B_{12p} (4). Analog ten pozbawiony ugrupowania nukleotydowego okazał się później identyczny z czynnikiem B Forda (1). W dalszych badaniach wykazaliśmy, że bakterie kwasu propionowego wykorzystują dodany do pożywki 5,6-dwumetylobenzimidazol syntetyzując witaminę B₁₂ w miejsce „niekompletnej” witaminy B_{12p} (5, 17). Dodając do pożywki inne pochodne benzimidazolowe uzyskaliśmy szereg nowych analogów witaminy B₁₂ (19).

Kierunek biosyntezy witamin z grupy B₁₂ staraliśmy się zmienić również na innych drogach. Ciekawe rezultaty otrzymaliśmy stosując do pożywek bakterii kwasu propionowego dodatki antybiotyków i sulfatiazolu. Substancje te podobnie jak 5,6-dwumetylobenzimidazol przesuwają biosyntezę w kierunku właściwej witaminy B₁₂ (3, 11, 12, 18). Rzuca to nieco światła na mechanizm dodatniego działania antybiotyków podawanych młodym zwierzętom w paszach.

Mając na uwadze duże zapotrzebowanie przemysłu fermentacyjnego i paszowego na witaminę B₁₂ staraliśmy się opracować tanie źródła dużych ilości tej witaminy. W tym celu zajęliśmy się z jednej strony ściekami miejskimi z drugiej natomiast ulepszaniem biosyntezy przez bakterie kwasu propionowego.

Po dłuższych badaniach opatentowaliśmy metodę otrzymywania koncentratów i krystalicznej witaminy B₁₂ ze ścieków miejskich poddanych fermentacji metanowej (3, 6), z wydajnością 10 mg witaminy B₁₂/100 l ścieków. W toku tych badań opracowaliśmy nową metodę spektrofotometrycznego oznaczania tej witaminy w koncentratkach bez dodatkowego oczyszczania.

W badaniach nad bakteriami kwasu propionowego zastosowaliśmy tanią pożywkę opartą na autolizacie drożdżowym i skróciliśmy czas fermentacji do 96 godzin uzyskując wydajność 8—10 μM witaminy B₁₂/1 litr pożywki (2). Metoda ta po weryfikacji w Zakładach Farmaceutycznych w Tarchominie, została opublikowana.

Witamina B₁₂ odgrywa poważną rolę nie tylko dla młodych organizmów zwierzęcych, lecz również w żywieniu człowieka. Dlatego też zajęliśmy się możliwością wzbogacenia niektórych produktów spożywczych w tę

witaminę. Stwierdziliśmy, że wszystkie badane przez nas gatunki *Propionibacterium* posiadają zdolność biosyntezy witamin z grupy B₁₂ jednakże w różnej ilości i jakości (20).

Szczepiąc mleko przy produkcji serów edamskiego i tyłzyckiego wybranymi szczepami bakterii (*P. sermanii* 1, *P. freudenreichii* 3, *P. pentosaceum* 13) uzyskaliśmy sery o zwiększonej zawartości witaminy B₁₂ (13).

Badając mechanizm biosyntezy witaminy B₁₂ stwierdziliśmy, że dodatek „aktywnej metioniny” (S-adenozyl-L-metionina) zwiększał wydajność tej witaminy przez *Propionibacterium shermanii* (15).

Przedmiotem naszych obecnych badań jest stosowanie mieszanych hodowli bakteryjnych przy biosyntezie witaminy B₁₂ (14) oraz wydobywanie i charakterystyka kompleksów tej witaminy z białkiem.

Biosynteza beta-karotenu

Wśród mikroorganizmów największą aktywnością w biosyntezie karotenu odznaczają się pleśnie, jednak tylko nieliczne produkują ten związek w zasługujących na uwagę ilościach. Szczególne znaczenie posiadają te gatunki, które produkują beta-karoten.

Badania nad biosyntezą karotenu rozpoczęto w naszej Katedrze w 1959 roku. Sprawdzone 5 szczepów: *Penicillium sclerotiorum*, *Choanaphora persicaria*, *Choanaphora cucurbitarum*, *Neurospora sitophila* i *Neurospora crassa*. Biosyntezę prowadzono na płynnych pożywkach naturalnych i syntetycznych. Lepsze okazały się pożywki naturalne, a przede wszystkim pożywka brzezkowa oraz przygotowana na ekstrakcie z otrąb pszennych.

Wydajność beta-karotenu dochodziła do 250 mg%. Najwyższe wyniki uzyskiwano dla *Penicillium sclerotiorum*. Stwierdzono dużą zależność tworzenia się karotenów od pH pożywki. Optymalne pH dla *Penicillium sclerotiorum* leżało w granicach wartości 3 do 3,5, dla pozostałych szczepów 4,5 do 6,5.

Maksimum wydajności obserwowano między 10 a 15 dniem biosyntezy w temperaturze 24—26°. Zarówno niższe jak i wyższe temperatury hamowały biosyntezę.

Napowietrzanie hodowli przez jej wytrząsanie w kolbach obniżało u wszystkich szczepów zdolność biosyntezy karotenów. Najlepsze wyniki uzyskiwano w hodowlach bez napowietrzania w kolbach stożkowych o pojemności 750 ml przy warstwie pożywki do 1 cm grubości.

Naświetlanie hodowli w czasie biosyntezy obniżało wydajność beta-karotenu i sprzyjało tworzeniu się barwników ksantofilowych. Przy zaszczepianiu zawieszoną zarodników przestrzegano, by na 1 ml pożywki

ilość zarodników wynosiła około 25 000, gdyż mniejsza zawartość przedłużała czas biosyntezy i obniżała jej wydajność.

Ostatnio wyizolowano w Katedrze z materiału roślinnego szczep pleśni przy pomocy którego uzyskiwano wydajność beta-karotenu do 600 mg %. Najlepszą dla tego szczepu okazała się płynna pożywka przygotowana na kwasowych hydrolizatach kazeiny i kukurydzy. W odróżnieniu od poprzednich, wymieniony szczep wzrastał i syntetyzował beta-karoten w warunkach silnego napowietrzania pożywki.

Obecnie prowadzi się prace nad określeniem właściwości morfologicznych, fizjologicznych i biochemicznych tego szczepu.

Biosynteza witaminy B₂

Biosyntezę witaminy B₂ prowadziliśmy przy pomocy pleśni *Eremothecium ashbyii*, uzyskując maksymalną wydajność 1—1,6 mg/ml. Stwierdziliśmy, że wydajność ta przy jednakowych warunkach hodowli może wahać się w szerokich granicach, co spowodowane jest występowaniem mutantów o zabarwionej lub bezbarwnej grzybni. Wyselekcjonowaliśmy obydwaj mutanty i stwierdziliśmy, że mutant o zabarwionej grzybni wykazujący wolniejsze tempo wzrostu i mniejszą aktywność procesów oddechowych niż mutant bezbarwny charakteryzuje się intensywną biosyntezą witaminy B₂. Stabilizację obydwu mutantów uzyskaliśmy przez dodatek penicyliny, przechodzenie mutantu jasnego w ciemny powodował dodatek streptomycyny.

Stwierdziliśmy ponadto, że w odpowiednich warunkach szczep żółty produkuje oprócz wolnej ryboflawiny flawino-adenino-dwunukleotyd w ilości do 10% ogólnej zawartości flawin. Szczep ten może być źródłem otrzymania FAD.

Biosynteza enzymów amylolitycznych

Biosyntezę enzymów amylolitycznych prowadziliśmy przy pomocy pleśni z rodzaju *Aspergillus* na stałych pożywkach otrębowych. Po wyselekcjonowaniu szczepu *Aspergillus oryzae* o wysokiej aktywności amylolitycznej, badaliśmy aktywność biosyntezy enzymów amylolitycznych w zależności od składu podłoża i warunków hodowli. Opracowaliśmy parametry hodowli pozwalające na otrzymanie taniego preparatu pleśniowego o sile cukrującej przeciętnie wyższej o 40% od siły cukrującej słodu. Zmian aktywności tego preparatu nie obserwowaliśmy w ciągu roku przechowywania przy wilgotności względnej 75% w normalnych temperaturach.

Przeprowadzone doświadczenia na skalę przemysłową wykazały, że wydajność alkoholu przy użyciu tego preparatu nie ustępuje wydajności uzyskiwanej stosując sód jako czynnik scukrzający skrobię ziemniaczaną.

Biosynteza enzymów proteolitycznych

Badając aktywność proteolityczną 21 szczepów z rodzaju *Aspergillus* wyodrębniliśmy trzy szczepy o wysokiej aktywności. Spośród nich najlepsze wyniki uzyskaliśmy dla szczepu *Aspergillus oryzae*. Stwierdziliśmy, że istnieje zależność między wiekiem hodowli standardowej na skosach brzezkowo-agarowych a aktywnością proteolityczną hodowli produkcyjnej na stałym podłożu otrębowym. Optymalny wiek hodowli standardowej wynosi 5 dni.

Przy użyciu otrzymanego preparatu proteolitycznego badaliśmy parametry hydrolizy żelatyny i kazeiny. Stwierdziliśmy, że preparat wykazuje wysoką aktywność wobec obu badanych białek doprowadzając do daleko posuniętego rozkładu z uwolnieniem ponad 50% aminokwasów. Dobierając odpowiednie pH hydrolizy, otrzymaliśmy hydrolizaty kazeiny pozbawione gorzkiego smaku charakterystycznego przy enzymatycznych hydrolizatach tego białka.

Biosynteza celulaz

Działając na paszę o dużej zawartości celulozy enzymami hydrolizującymi ten związek można znacznie zwiększyć ich wartość odżywczą. Przy rozkładzie celulozy następuje uwolnienie związków inkrustujących takich jak białka, tłuszcze, witaminy i sole mineralne.

Do biosyntezy celulaz używaliśmy pleśni *Trichothecium roseum*. Stwierdziliśmy, że aktywność produkowanych przez ten szczep enzymów uzależniona była od rodzaju podłoża, temperatury oraz czasu hodowli. Optymalne parametry stanowiła temperatura 20—22°, czas hodowli 2—3 dni i pożywka zawierająca otręby pszenne, autolizat drożdżowy i wodę destylowaną. Aktywność celulazy wynosiła 70—79% w odniesieniu do rozkładu celulozy podłoża i 8—16% w odniesieniu do rozkładu preparatu celulozy przez sok komórkowy.

Biosynteza

β -D-glukopyranozo-aerodehydrogenazy

W celu otrzymania aktywnego preparatu glukooksydazy przebadaliśmy 7 szczepów pleśni z rodzaju *Aspergillus*. Szczepy *A. niger* CBS 13 i *A. niger* P(As)VII wykazywały stosunkowo wysoką aktywność (około

11,5 i 16 jednostek na g suchej masy). Najwyższą aktywność uzyskiwano stosując zmodyfikowaną pożywkę Müllera. Zastąpienie sacharozy melasem, nie powodowało istotnych zmian aktywności. Dodatek namoku kukurydzianego powodował znaczny wzrost masy grzybni przy równoczesnym spadku aktywności.

Z grzybni *A. niger* CBS 13 otrzymaliśmy surowy preparat gluko-oksydazy o aktywności 90 jednostek na g suchej masy. Ze względu na dobre cechy organoleptyczne (szaro-żółtawe zabarwienie, słaby posmak bulionu) może on być stosowany do utrwalania środków spożywczych.

PIŚMIENNICTWO

1. Ford J. E., Porter J. W. G.: *Biochem. J.* **51**, V (1952).
2. Janicki J., Kotala L., Pędziwilk F.: *Intern. Symp. on B-Vitamins*, Poznań, 1959, PAN, str. 51.
3. Janicki J., Nowakowska K.: *Intern. Symp. on B-Vitamins*, Poznań, 1959, PAN, str. 33, 36.
4. Janicki J., Pawełekiewicz J.: *Acta Biochim. Polon.*, **1**, 307 (1954).
5. Janicki J., Pawełekiewicz J.: *Acta Biochim. Polon.*, **2**, 329 (1955).
6. Janicki J., Pawełekiewicz J., Nowakowska K.: *Acta Biochim. Polon.*, **3**, 161 (1956).
7. Janicki J., Pawełekiewicz J., Stawicki S., Szebiotko K., Żodrow K.: *Przemysł Chem.*, **9**, 8, 386 (1953).
8. Janicki J., Pawełekiewicz J., Stawicki S., Żodrow K.: *Przemysł Chem.*, **9**, 509 (1953).
9. Janicki J., Pawełekiewicz J., Stawicki S., Żodrow K.: *Przemysł Chem.*, **9**, 614 (1953).
10. Janicki J., Pawełekiewicz J., Stawicki S., Żodrow K.: *Acta Biochim. Polon.*, **3**, 3 (1954).
11. Janicki J., Pędziwilk F.: *Acta Biochim. Polon.*, **5**, 299 (1958).
12. Janicki J., Pędziwilk F.: *Intern. Symp. on B-Vitamins*, Poznań, 1959, PAN.
13. Janicki J., Pędziwilk F., Kiszka J.: Praca referowana na XVI Kongresie Mleczarskim w Kopenhadze, 1962, oddana do druku w „Die Nahrung”
14. Janicki J., Pędziwilk F.: Praca wygłoszona na II Sympozjum Fermentacyjnym w Londynie, 1964.
15. Janicki J., Skupin J.: *Bull. de l'Acad. Polon. des Sciences Cl.* V. **9**, 19 (1953).
16. Lewiton A., Hargrove E. R.: *Ind. Eng. Chem.*, **44**, 2651 (1952).
17. Pawełekiewicz J.: *Acta Biochim. Polon.*, **1**, 313 (1954).
18. Pawełekiewicz J.: *Acta Biochim. Polon.*, **2**, 321 (1955).
19. Pawełekiewicz J., Nowakowska K.: *Acta Biochim. Polon.*, **2**, 259 (1955).
20. Pędziwilk F.: *Prace z Zakresu Biochemii i Chemii Rolnej*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wyd. Nauk Roln. i Leśn. **11**, 141 (1962).